

PÁLYAVÁLASZTÁSI INDÍTÉKOK LÉLEKTANI VIZSGÁLATA*

Írta: GERÉB GYÖRGY—VERÓK ISTVÁN

Előző tanulmányunkban sajátos települési viszonyok között élő általános iskolai tanulóknál vizsgáltuk a pályaválasztási indítékok alakulását Hódmezővásárhelyen. A gyermekek 16 kérdésből álló kérdőívet töltöttek ki, melynek 11. és 13. kérdését elemeztük. A két kérdés a következő volt: „Dolgozik-e ismerőse ezen a pályán, vagy ki ajánlotta a választott pályát?” „Mit tud erről a pályáról?” Választ nyertünk arra, hogy a közvetlen hozzátartozók és ismerősök mennyiben befolyásolják a tanulók pályaválasztását. Második kérdés-csoportunk a pályaismeretre vonatkozott. Sokszor előfordul ugyanis, hogy a pálya választásánál véletlen körülmény, vagy szubjektív tényező játszik szerepet, mely motiválja az elhatározást, vagy érzelmi állásfoglalást. Vizsgálódásaink során feleletet kerestünk arra, milyen mértékben játszik szerepet a közvetett, vagy közvetlen tapasztalat nyomán nyert pályaismeret a pályaválasztásban.

A középiskolai tanulóknál azonos kérdéscsoportot ragadtunk ki az ugyancsak 16 kérdésből álló kérdőívből. Így lehetővé vált, hogy a különböző iskola-típusú és korosztályú tanulók válaszait összehasonlítsuk.

A pályaválasztás indítékainál külön csoportosítottuk a szülők, vagy ismerősök által ajánlott pályaválasztást, illetőleg az ott szerzett pályaismeretet és a határozottan a tanulókból kiinduló pályairányulást. Ennek alapján a pályaválasztás indítékait az alábbi táblázatba foglaltuk össze. (I. sz. táblázat.)

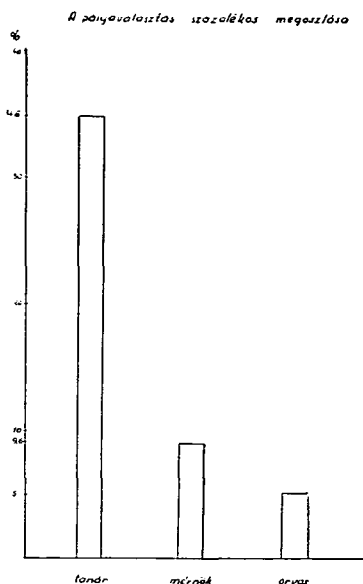
I. sz. táblázat

A pályaválasztás indítékai

	I. %	II. %	III. %	IV. %	Összesen %
1.	6,2	2,3	3,7	6,1	4,6
2.	5,3	9,3	4,5	—	4,8
3.	32,6	27,9	19,4	12,1	23,—
4.	10,8	11,6	6,4	15,1	10,9
5.	38,1	37,3	62,4	63,7	50,4
6.	7,—	11,6	3,6	3,—	6,3

* A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményeinek 1963-i kötetében (299—306) megjelent dolgozat második része.

1. Szülei dolgoznak a választott pályán.
2. Szülei ajánlották.
3. Ismerőse dolgozik a választott pályán.
4. Ismerőse ajánlotta.
5. Ő választotta.
6. Nem válaszolt.

Mint látjuk a tanulóknál a legnagyobb százalékos arányt (50,4%-ot) tett ki a saját maga választotta pálya. Ez a szám lényegesen több, mint amennyit az általános iskolai tanulóknál találtunk (ott ugyanis 32,4%-ot tett ki ez a szám). A középiskola III. és IV. osztályában különösen magas ez a százalék (62,4%, illetve 63,7 százalék) jeléül annak, hogy az önállóság ezen a téren is növekszik. Az általános iskolások közül a szülők ajánlatára 15,4% választott pályát, míg a gimnazisták közül 4,8%. Az általános iskolások 17,4%-a pályaválasztási indítékok gyanánt az ismerősök ajánlatát jelölte meg, míg a gimnáziumi tanulóknál 10,9%-ban jelentkezett ez a motívum.

Jellemző képet mutattak a gimnáziumi tanulók a pályaválasztás tudatossága tekintetében is. A pályaismeret tudatossága szempontjából három csoportot különböztettünk meg:

- a) Nem tud a választott pályáról semmit.
- b) Hallomásból tud róla.
- c) Közvetlen tapasztalatból ismeri.

„Hallomásból tud róla” csoportba osztottuk azokat a válaszokat, amelyeket a gyermek olvasmányai, vagy másokkal való beszélgetés nyomán szűrt le magának. Közvetlen tapasztalatnak tekintettük a válaszokból azokat, amelyeknél a gyermek maga is közreműködött valamelyik pálya művelésében mint segítség, segéderő, vagy többször megfordult a műhelyben stb. Ebbe a csoportba soroltuk azokat a motívumokat, amelyeket a gyermek úgy élt át többször-

rösen egymás után, mint pl. a tanuló az iskolában (tanári, tanítói, óvónői pályaválasztásnál). A fodrász, kereskedő szakmánál is nyerhettek közvetlen tapasztalatokat, mert ezeken a helyeken azokat a jellemző motívumokat írták le, melyek látogatásuk nyomán hatottak rájuk. A lényeges és lényegtelen jegyek alapján való pályaválasztás elkülönítése a középiskolásoknál is meglehetősen szomorú összképet nyújtott. Alig találtunk olyan tanulót, akinél a választott pálya indoklásakor lényeges fogalmi jegyet állapíthattunk volna meg. Nagyon sokszor esetleges anyagi, külső, formai tényezőket jelöltek meg a tanulók. Ezek a válaszok nem voltak lényegre utalók, megfontoltak, lényeges jegyre a középiskolás tanulóknak 28,2%-a utalt, és teljesen lényegtelen jegyet jelölt meg 41,4%. Ha ehhez hozzászámítjuk a 30,7%-ot (Nem tud semmit a pályáról), akkor lényegében mindössze 28,2%-ban tudjuk a pozitív válaszokat elkönyvelni. Az általános iskolásokhoz hasonlóan itt is magas szám (30,7%) esett abba a kategóriába, ahol a pályát választó fiatalok tulajdonképpen semmit sem tudtak a választott pályáról.

II. sz. táblázat
A pályaismeret tudatossága

	I. %	II. %	III. %	IV. %	Összesen %
1.	23,7	23,2	30,7	45,4	30,7
2.	32,7	30,2	39,4	30,4	33,2
3.	43,6	46,6	29,9	24,2	36,1
4.	24,5	32,4	37,7	18,2	28,2
5.	51,8	44,4	31,6	36,4	41,1

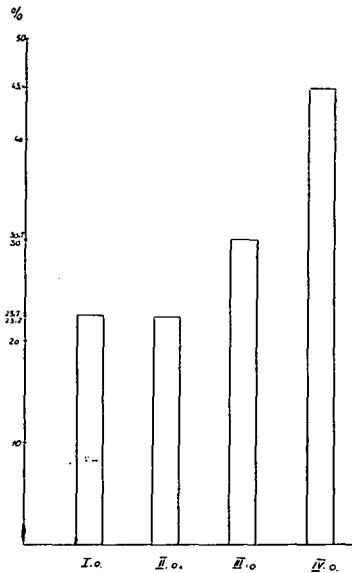
1. Nem tud semmit.
 2. Hallomásból tud róla.
 3. Közvetlen tapasztalatból tud róla.
 4. Lényeges jegyek.
 5. Lényegtelen jegyek.
- Az általános iskolásoknál 27,7% esett ebbe a kategóriába.

A pályaismeret tudatossága tekintetében tehát a gimnáziumi tanulók sem mutattak előnyös képet. Mindez arra mutat, hogy az általános- és a középiskolákban egyaránt sokat kellene tenni a különböző pályák megismertetése tekintetében. Kiküszöbölhető lenne a pályaválasztásban a véletlenség, esetlegesség döntő szerepe.

A tanulók 33,2%-a csupán közvetett, 36,1%-a közvetlen tapasztalatokat gyűjtött a választott pályáról. Az így szerzett ismeretekből azonban — mint láttuk — alig egyharmadot lehet a pályaismeret tekintetében értékesnek tartá-

nunk. A középiskolai tanulók pályaválasztása nem tükrözi tehát azt a fejlődést, amelyet elvárhatnánk a magasabb szellemi szinten álló tanulóktól. Néhány érettebb válasz utal csupán arra, hogy gondolkodás, megfontolás alapján és nem sodródás következtében jutnak el egy-egy pályához a tanulók. Így pl. egy középiskolás tanuló földrajz—rajz szakos általános iskolai tanár szeretne

Nem tud a választott pályáról semmit

lenni. A természetismeret megszerettetése és a gyermekekkel való foglalkozás szépsége vonzza a pedagógus pályához. „A földrajz tanárnak a pedagógián kívül a természettudományi ismeretekkel kell foglalkoznia, hogy kellőképpen eleget tudjon tenni pedagógiai kötelességeinek. Feladata a természet szépségeinek feltárása a tanulók előtt, s a reális rajzolás, s látásmód kifejlesztése a tanítványokban.” Elég fejlett pályaismeretre vall egy előadóművésznek készülő növendék alábbi nyilatkozata: „Az előadóművész általában irodalmi esteken szokott fellépni. Verseket szaval, vagy regényrészletet, novellát ad elő. sokat kell olvasnia, s ami a fő, hogy megértse az előadandó verseket. Nagyon szép pálya, egész életét a művészetnek szenteli, ami már magában is szép. Állandó kapcsolatot tart az irodalommal, művészettel.”

Az életismeret és emberismeret jelentőségét fedezi fel a filmrendező pályában egy III. osztályos tanuló: „Szép és nehéz hivatás. Egy rendezőnek sokmindent ismernie és tudnia kell. Sokat kell olvasnia és tanulnia. Jól kell ismernie az emebtrtípusokat, és az élet minden mozzanatát.”

A pálya felelősségteljes, és társadalmi szempontból áldozatvállalással járó életcélját és szépségét keresi egy gyermekorvosnak készülő tanuló: „Sok áldozatvállalással jár, de ha valaki ezt a pályát választja életcéljául, úgy gondolom, a sok áldozat mellett megtalálja a szépet is, amikor meggyógyít valakit. Sok kitartás, akarat kell, ha el akarja érni azt, amire vágyott: embert gyógyítani.”

Ugyanazon pályának szakmai oldalát és társadalmi jelentőségét emeli ki két tanuló. A vegyész-mérnöki pálya jelentőségét társadalmi szempontból látja az egyik vélemény, ugyanennek a pályának szakmai vonatkozásait vázolja egy másik gimnazista: „A vegyész-mérnöki pályával kapcsolatban tudom, hogy különböző vegyi anyagoknak az előállítás és gyakorlati felhasználásának kutatása tartozik feladatkörébe. Különösen kémiai, matematikai és fizikai ismeretekre támaszkodik.” (II. osztályos fiú.) „Még sok újat fel lehet fedezni ezen a pályán. Nagy szüksége van a társadalomnak vegyészekre mind gyógyszer-, mind az élelmiszeriparban, festékiparban. Ugyanakkor óriási lehetőség nyílik egy vegyész számára a műanyaggyártás területén is.” (III. osztályos lány).

A fiatalember perspektíva keresése és optimizmusa tükröződik egy építésznek készülő elsőosztályos tanuló alábbi megnyilatkozásában: „Az építész-mérnöki munka nagy felelősséggel jár. Az építész munkája nyomán a pusztán semmi-ből hatalmas, modern házak épülnek. Szép pálya. Megvalósul benne az elképzelés, álom. S ki ezt a pályát választja, biztos az alkotási vágy vezérli.”

Valóságos született „pedagógushivatást” árul el egy tanítónak készülő második osztályos gyermek. Szereti a gyermekeket és mint írja, két bátyja és nővére pedagógus, a harmadik bátyja is pedagógusnak készül. Már általános iskolás korában elhatározta, hogy erre a pályára lép. „Ehhez a pályához szükséges, hogy nagy türelme legyen az embernek, és nagyon kell szeretni a gyerekeket. Aki nem szereti őket, ne is válassza ezt a pályát. Azonkívül még ismerni kell az ifjúsági irodalmat, a szülő és az iskola közötti kapcsolatot. Ezt azonban csak a képzőben tudom elsajátítani.”

Ez annál is inkább jelentős, mert az úgynevezett konjunkturális pályák sokszor külsőleges jegyek alapján vonzzák a tanulókat (anyagi előny, ún. szabadpálya stb.). A helyes pályatükrök bizonyos mértékben ellensúlyozhatják ezeket a külsőleges motívumokat. Példaképpen említjük meg, hogy az utóbbi években az orvosi pálya kiugró vonzóereje csökkent, és talán éppen a tanárok hatásának köszönhető, hogy a pedagógus pálya iránt megnőtt az érdeklődés. A fontosabb pályák választásának százalékos arányát vizsgálataink alapján a következő táblázatban foglaltuk össze. (III. táblázat.)

III. sz. táblázat
Gimnáziumi tanulók pályaválasztásának
százalékos megoszlása

P á l y á k

	Pedagógus %	Orvos %	Mérnök %	Egyéb %
I.	38,2	8,2	5,5	48,1
II.	13,9	—	11,6	74,5
III.	30,7	5,2	12,2	51,9
IV.	27,2	—	12,1	60,7

Már az általános iskolai tanulók adatainak közzététele és elemzése is megerősített bennünket abban a véleményben, hogy igen alacsony szintű a tanulók pályaismerete. Ezért új pályatükrök összeállítására lenne szükség. A pályatükrök segítenék a szülőket, pedagógusokat abban, hogy a tanulók pályaválasztása reális, helyes legyen. Ez előfeltétele a korszerű pályaválasztási vizsgálatoknak is.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МОТИВОВ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ У УЧЕНИКОВ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ

Д. Герéb—И. Верок

В данной статье авторы исследовали знакомство с профессиями и мотивы выбора профессии у учеников средней школы. Предыдущая статья, напечатанная в прошлом году, исследовала те же мотивы у учеников восьмилетней школы и в этой статье они имеют возможность сравнить оба результата. У учеников средней школы знание профессии, указывающее на существенные признаки, всего 28,2%, что не намного больше чем у учеников восьмилетней школы. (23,3%). Авторы оценивали в процентном отношении знание профессии, мотивы выбора и распределение фаворитных профессий в таблицах. По их окончательных сводкам 30,7% учеников не слышали о выбранной ими профессии, понаслышке знает 33,2%, по непосредственному опыту 36,1%. По второму и третьему вопросу на существенные признаки указывало 28,2%, на несущественные 41,1%. Подытоживая мотивы профессии: родители работают по избранной профессии у 4,6%, родители предлагали профессию 4,8%, знакомые работают по избранной профессии у 23%, знакомые предлагали 10,9%, сами избрали 50,4%, не ответили 6,3%. Наибольшее число выбрало профессию педагога (34,6%), инженера (9,6%), врача (5%).

Авторы требуют выработки данных о возможностях выбора профессии, потому что, по их мнению, она помогала бы ученикам более обдуманно избрать профессию.

PSYCHOLOGISCHE UNTERSUCHUNG DER BEWEGGRÜNDE FÜR DIE BERUFSWAHL BEI GYMNASIALSCHÜLERN

Von

G. Geréb—I. Verók

Es wurden die Berufskennntnis und die Beweggründe der Berufswahl bei Gymnasialschülern untersucht. Eine im Vorjahre erschienene Arbeit der Verfasser behandelte dieselben Probleme bei Grundschulern; in der vorliegenden Arbeit war es daher möglich, die Ergebnisse der beiden Untersuchungen zu vergleichen. Die auf wesentliche Merkmale hinweisende Berufskennntnis der Gymnasialschüler beläuft sich nach den erhaltenen Resultaten nur auf 28,2%, was kaum höher ist als die bei Grundschulern gefundenen 23,3%. Die Berufskennntnis der Schüler, die Beweggründe ihrer Wahl und die Verteilung zwischen den in den Vordergrund tretenden Berufen sind in Tabellen zusammengefasst und prozentual ausgewertet. Nach dem Endergebnis der Zusammenfassung wissen von dem gewählten Beruf nichts 30,7%, vom Hörensagen 33,2%, aus unmittelbarer Erfahrung 36,1%. Von den beiden letzten Gruppen wiesen auf wesentliche Merkmale 28,2% hin, auf unwesentliche 41,1%. Nach den Beweggründen der Berufswahl zusammengefasst zeigten sich folgende Ergebnisse: die Eltern arbeiten im gewählten Beruf bei 4,6%, er wurde von den Eltern empfohlen bei 4,8%; Bekannte arbeiten im gewählten Beruf 23%, von Bekannten empfohlen 10,9%; ohne Antwort 6,3%. Von den gewählten Berufen figuriert mit dem höchsten Prozentsatz der pädagogische (34,6%), dann der Ingenieur- (9,6%) und der ärztliche (5%) Beruf. Die Verfasser erachten die Ausarbeitung von Berufsspiegeln für dringlich, da — nach ihren Erhebungen — die Berufswahl der Schüler dadurch erwogener werden könnte.